

Куца О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЛАТИНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПЕРІОДУ В ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто вплив латинської мови на процес розвитку англосаксонських (германських) діалектів, становлення давньоанглійської мови і формування її лексики, проаналізовано засоби та умови проникнення лексичних одиниць латинського походження в давньоанглійську мову. Виявлено історичні, культурні та соціальні чинники, що сприяли появі латинських запозичень.

Ключові слова: латинські запозичення, словниковий склад мови, давньоанглійська (англосаксонська) мова, германські (англосаксонські) діалекти, романізація, народна та класична латина.

Словниковий склад будь-якої мови відображає історію народу, який є її носієм. На основі даних тільки одного словникового складу можливо встановити найдавніші культурні й політичні зв'язки народів, визначити ступінь розвитку культури та багато іншого. Зміни, що виникають у певний період функціонування мови, можуть вплинути на її мовну систему і подальший її розвиток в цілому. При цьому такі зміни не руйнують основ мови. Це зумовлює необхідність визначення та систематизації мовних перетворень, викликаних новою мовленнєвою практикою, і дослідження особливостей мовних процесів, що їх зумовлюють.

Вивчення взаємовпливів різних мов є однією з важливих проблем у сфері мовознавства. Етимологічна структура мови характеризувалася 2 шарами словника: рідні слова та запозичені [2, с. 72].

Відповідно, тема запозичень завжди є актуальною серед таких проблем. Запозичення іншомовних лексичних одиниць входить до числа процесів, які активно діяли і діють у продовж історії розвитку кожної мови. Існування іншомовних слів у складі англійської мови зумовлене історичними, територіальними та культурними факторами. В лексичній базі англійської мови запозичення відіграють безперечно важливу роль.

Протягом всієї історії розвитку англійської мови більше 350 мов зробили внесок до її багатства. Запозичені лексичні одиниці приблизно з 50 мов світу включають пласти лексики, запозичені в різні історичні епохи і під впливом різних – історичних, географічних, соціальних, політичних, економічних, культурних і т.д. – умов розвитку та існування англійської мови.

Актуальність даної статті полягає у з'ясуванні історичних та мовних чинників впливу латинської мови на появу та розвиток давньоанглійської мови, перших, опосередкованих проявів впливу латині на германські (англосаксонські) діалекти, у виявленні взаємозв'язків внутрішніх та зовнішніх (історичних, культурних, політичних, етнічних) чинників у засвоєнні латиномовної лексики мовою-реципієнтом. Актуальність статті зумовлюється зростанням інтересу до збагачення лексики англійської мови протягом її історичного розвитку за допомогою іншомовних запозичень.

Метою статті є виявлення запозичених лексичних одиниць, що увійшли в мову в результаті певних історичних процесів та вкоренилися у системі давньоанглійської мови потягом переходу англосаксонських діалектів в давньоанглійську мову; опис перших проявів впливу латині на розвиток давньоанглійської мови; вивчення запозичених латинізмів згідно періодизації розвитку англійської мови.

Виходячи з поставленої мети, **завданнями** даного дослідження є:

1. Розглянути основні причини та шляхи латинських запозичень;
2. Дослідити особливості функціонування латинської лексики в германських діалектах, а згодом і в давньоанглійській мові;
3. Провести класифікацію запозичень;
4. Визначити роль і місце іншомовних запозичень у лексичному складі давньоанглійської мови;

У статті досліджуються основні джерела поповнення англійської мови латинськими лексичними одиницями на етапі її зародження, становлення і розвитку; основні сфери збагачення лексики через запозичення.

Об'єктом дослідження у нашій роботі є соціокультурна комунікація між римлянами та англосаксонськими племенами з I ст. до н.е. до 450 року н.е.

Предметом даної роботи є процес запозичення латинських лексичних одиниць у давньоанглійську мову.

Матеріалом дослідження слугували лексичні одиниці латинського походження в давньоанглійській мові.

Теоретичною основою дослідження стали праці загального характеру з основ англійської лексикології А. М. Смирницького, О. Г. Шевченка, Дж. Біла та Ч. Барбера та ін. [6, 7, 8, 13]. При розгляді проблем запозичень латинських лексичних одиниць і їх передумов були проаналізовані праці Д. В. Аракіна, Г. А. Васюченка, А. Бо, Т. Кейбла, Д. Кастовського, Е. ван Гелдерен, Л. Маглстоун та М. Серйеантсона [1, 2, 9, 13, 10, 15, 17].

Запозичення в словниковому складі англійської мови становлять ту сферу, яка найбільш тісно та безпосередньо відбиває історію Англії, показуючи вплив на мову зовнішніх нелінгвістичних факторів. Досліджуючи та вивчаючи історичні факти, мовні взаємовпливи та взаємозв'язки можна розкрити суть запозичень, їхню історичну зумовленість, періоди та особливості розвитку в процесі мовної взаємодії.

Можна цілком погодитись з твердженням багатьох вчених, що процес запозичення є у нерозривному зв'язку з культурними, історичними та військово-політичними контактами різних мовних суспільств і як частина, і як результат цих мовних контактів [1, 6, 7, 8]. Наприклад, німецький мовознавець Г. Пауль, зазначав, що на процес запозичення впливає певний мінімум двобічного контакту мов через посередництво міграцій груп людей, територіальне розміщення, масове переселення, завоювання, а також подорожі окремих осіб [5, с. 460].

Якщо мова належить та існує в певній мовній громаді (speech community), тоді взаємодія між мовцями та відносний соціальний статус можуть бути основним двигуном зміни мови [11, с. 38]. "Процес запозичення вічний і в цілому плідний, долі ж окремих слів не однакові" [4, с. 105]. Запозичення є одним з основних способів збагачення мови. Слова, які запозичуються мають на меті виражати чи пояснювати нове явище, поняття, концепцію чи ідею. Також вони можуть бути нав'язані носіям даної мови завойовниками або колонізаторами.

Важливо зазначити, що англійська мова багата на запозичення латинського походження, які входили в неї протягом століть. Латинська мова з давніх давен відігравала важливу роль у культурному розвитку Західної Європи. Англійська мова давнього періоду говорить нам про значні культурні зв'язки германських (англосаксонських) племен з Римом і про вплив римської культури, а разом з нею і латинської мови [1, с. 103].

В нашій статті ми розглянемо лексичні одиниці латинського походження, які запозичувались на етапі зародження та становлення давньоанглійської мови.

Проблема шляхів запозичення латиномовної лексики англосаксонськими діалектами, а в майбутньому давньоанглійською мовою є недостатньо вивченою.

Тему латинських запозичень на різних етапах розвитку англійської мови досліджували як іноземні так і вітчизняні вчені. Серед них американська дослідниця Лінда Маглстоун. Вона не приділяє значної уваги латинським запозиченням в давньоанглійській мові, лише описує історичні умови та події, які сприяли закріпленню латинської лексики на британській території. Вже більш детальний опис впливу латині на англійську мову ми можемо побачити у її розділах присвячених розвитку англійської мови в Середніх Віках [15].

В. Д. Аракін також як І. П. Іванова та Л. П. Чахоян виділяють лише два шари запозичень в давньоанглійській мові: континентальний та під час християнізації. Дослідник звертає увагу на кальки, які також збагатили давньоанглійську мову [1, 3].

А. М. Смирницький зазначає, що потрібно відносити до запозичень давньоанглійського періоду лише ті слова, які ввійшли в мову після V ст. – після того, як англійська мова виділилась, як така. Дослідник вважає, що власне латинськими запозиченнями (які безпосередньо проникли в англійську мову) слід вважати лише запозичення епохи християнізації і ті слова, які були засвоєні англосаксами на Британських островах від кельтів. Проте він зазначає, що дослідження запозичень у давньоанглійській мові все ж слід починати з набагато раннього періоду. Таким чином, в його дослідженні включенні запозичення не тільки V-XI ст., але й і ті, які були взяті на континенті [6, с. 179-180].

Та на відміну від вище згаданих авторів, Альберт Бо та Томас Кейбл подають у своїй книзі “A History of the English Language” більш детальний опис прямого та опосередкованого впливу латині на давньоанглійську мову. Вони описують вплив латині на кельтську мову (що в майбутньому виступила джерелом-посередником латинських запозичень), романізацію населення Британії та три впливи латині на давньоанглійську мову.

Давньоанглійська мова охоплює проміжок часу 500-600 років (450-1066 pp.) [11, с. 216]. Словниковий склад її налічує 30-40 тисяч слів. Вона була не лише результатом змішання діалектів, які принесли з собою юти, сакси та англї. Ці діалекти лише утворили її основу, початки граматики та джерело найбільшої частини її лексики [9, с. 70].

В давньоанглійській мові надзвичайно низький відсоток запозичень – приблизно 3% (основною мірою з латині, які важко розпізнати), в порівнянні з сучасною англійською 70% (запозичення із французької, латинської, Neo-Latin¹, грецької) [16, с. 74]. У цьому відношенні давньоанглійська діаметрально протистояла ранній сучасній англійській (Early Modern English), в якій запозичення були звичайним процесом. Відношення до запозичень змінилося лише під кінець давньоанглійського періоду слідом за реформою Бенедикта, коли прямі та непристосовані запозичення стали більш частішими та створили шлях для майбутнього розвитку [11, с. 217].

Винятково важливим для дослідження латинських запозичень виявляються такі питання, як історичні причини, шляхи, умови та наслідки цих запозичень. Для цього нам слід описати історичні події, які були цьому причиною. Формально англійська мова починає свою історію у 449 р., коли германські племена (англї, сакси, юти) та їхні діалекти досягнули Британських островів. Ці племена також тісно контактували з римлянами на континенті і до приходу на територію Британії. Науковці стверджують, що під час цього періоду поступово декілька сотень латинських слів проникли в різні германські діалекти. Деякі були запозичені одним

¹ Neo-Latin – середньовічна латинь, що використовується в науковій літературі.

діалектом, інші декількома або всіма. Запозичення були більшими в південних провінціях, але в цілому північні германські племена, які зрештою мігрували в Англію, були під аналогічним впливом [18, с. 57; 17, с. 271-277].

Перед тим, як англосакси емігрували до Англії, їхні племена заселяли північну частину європейського континенту. Багато германських південних поселень були захоплені та завойовані римлянами і ці контакти почали переходити у мирне співіснування “*peaceful co-existence*” та розвиватися [13, с. 301].

Писемні свідчення про військові походи римських військ на Британські острови під проводом Юлія Цезаря стосуються I ст. до н.е. До цієї епохи відносяться слова першого (або раннього) прошарку запозичень, що відбивають поняття, пов'язані з римською колонізацією. Запозичення цього часу стосуються військового і торговельного проникнення на острови і колоніального урядування на залежній території під так званім “Римським світом” (*Pax Romana*). Оскільки вони носили усний характер, запозичень було небагато.

Томас Кейбл та Альберт Бо стверджують, що латинь завжди мала великий вплив на англійську лексику, починаючи від германського періоду і протягом континентальної епохи, і до того, як германські племена поселилися на Британських островах, і навіть до сьогодні. Вона є однією з перших та найбільш послідовних мов з якої англійська мова черпала нові слова протягом поступового свого розвитку і перетворення в сучасну англійську мову. Більш ніж 300 слів збереглися в сучасній англійській у початковій латинській формі, для прикладу такі слова – *actor, labor, elevator* та *vertigo* [9, с. 40]. Підраховано, що половина словника сучасної англійської мови походить від французької та латинської [10, с. 3].

Науковці виділяють три періоди латинських запозичень у давньоанглійській мові:

- 1) латинські континентальні запозичення перед тим, як англосакси іммігрували до Англії (їх прийнято називати запозиченнями нульового періоду);
- 2) ранні запозичення протягом заселення (колонізації) – латинські слова, що проникли в англійську мову з кельтської – запозичення першого періоду;
- 3) запозичення пов'язані з християнізацією англосаксів близько 600-650 років – запозичення другого періоду [9, 11, 13, 17].

Відповідно ми розглянемо перший період латинських запозичень в давньоанглійській, який називається континентальний (*continental period*), або нульовий період “*Zero Period*” [9, с. 77]. Д. Кастовський зазначає: “the largest number of loans, whether direct or indirect (semantic loans, loan translations) in OE is due to the influence of Latin, which had already started at the time when the ancestors of the Anglo-Saxons were still on the Continent” [13, p. 300]. Латинські запозичення континентального періоду свідчать про постійні контакти між римлянами та германськими племенами. Вони відносяться до назв речей і понять, з якими англосаксонські племена познайомилися ще на континенті. Вони складають так званий перший шар латинських запозичень. Слова, що входять у цей шар, відносяться ще до першого століття нашої ери, але за своїм характером це все побутові слова, запозичені в розмовній формі [1, с. 103].

Загальне число слів, запозичених з латинської у період давньоанглійської мови, було 600 лексичних одиниць [2, с. 74].

Існували різні шляхи їхнього проникнення і закріплення в давньоанглійській мові. Розглянемо докладніше військову, торговельну, побутову, господарську і кулінарну термінологію, що поповнила словниковий запас давньоанглійської мови.

Багато членів германських племен вступали до лав римської армії. Ч. Барбер стверджує, що є документальні докази, коли германські племена часто служили в римській армії (деколи досягали високих військових звань) та число германських племінних груп заселялися на кордонах римської імперії, особливо навколо нижнього Рейну [8, с. 104].

Там ці солдати-германці вивчали військову термінологію, у тому числі назви предметів побутового вжитку, яким не було відповідників у мові германських племен. Латинські терміни використовували також для позначення рослин та тварин, які не зустрічалися в місцях походження германських племен. Повертаючись до своїх домівок, солдати приносили з собою нову термінологію і навчали її свої сім'ї та оточення.

Таким чином від римлян вони запозичили слова, що стосувалися війни, торгівлі, будівництва, садівництва та їжі. Для прикладу, слово *pile* (OE *pīl*)- *pointed stake* походить з латинського *pīlum*=*javelin*, так само як слово *street* бере свій початок з латинського виразу *via strāta*, що означає *a paved road*, тобто дорога з твердим покриттям. Це слово має споріднені форми у всіх германських мовах, оскільки римляни будували дороги та вулиці, які проходили через ферми та села (слово має також споріднені слова в інших індоєвропейських мовах, завдяки прокладеним римським дорогам). Публій Корнелій Тацит, римський історик, описував, що германці жили у дерев'яних будинках, але вони багато чого навчались в римлян у будівельній сфері. Останні знайомили їх з будівельною термінологією в цілому і ті відповідно запозичували слова, які в сучасній англійській звучать як – *wall, tile, chalk, mill* та *pit* (латинська *puteus* = *a well*).

За армією слідували римські продавці та торговці, які приходили в мирні регіони з півдня та продавали речі – посуду, одяг, прикраси. Ці товари були невідомі англосаксонцям, і разом з товарами вони запозичували їхні назви. Запозичення включали в себе слова, які стали *pound, mile, cheap, monger ma mint* (спочатку мало значення *coin, money*, з лат. *monēta*). В процесі торгівлі германці засвоїли різні назви вимірювань. Так, латинське слово, являючи собою прислівник із значенням “за вагою, вагою”, перетворилось у давньоанглійській в іменник, що означав “фунт” : *lat pondō* > OE *pūnd* > *pound*. Слово *uncia* в латинській мові означало “1/12 частина” і воно також було запозичено в англійську мову: *Lat. uncia* > OE *ynce* > *inch*. Мабуть, в цей же час у мові появилось слово *mile*: для виміру більших відстаней римляни використовували одиницю довжини рівно 1000 кроків (біля 1,5 км) – *Lat. millia passuum* > OE *mīl* > *mile*. У зв'язку з торгівлею з'явилися і назви різних посудин та інших предметів, які служили для твердих і рідких товарів:

Lat. cista (ящик, скриня) > OE *cist* > *chest*

Lat. discus (диск) > OE *disc* > *dish*

Lat. catillus (тарілка, блюдечко) > OE *cytel, cetel* (чайник) > *kettle*

Lat. supra (чаша) > OE *suppe* > *cup*.

Римські купці називались по-латині *sauro*. Це слово у древніх германців стало позначати людину, з якою укладалися угоди (торгівля велася шляхом натурального обміну, так як германці ще не мали грошей), а згодом і саму угоду. Давньоанглійське слово *sēar* > *sauro* набуло значення “угода, обмін”, а також “худоба” (так як одиниця цінності), з XI ст. появилось ще одне значення – “ціна, вартість”. Від нього утворилося давньоанглійське дієслово *seārian*, початкове значення якого було “укладати угоду, купляти”, а пізніше “продавати”. Від цього дієслова походить назва одного з районів Лондона – *Sēarpside* > *Cheapside* (торговий ряд). Звідси і складний іменник *searpan* “коробейник, коробкар” > “подорожуючий торговець”; у розмовному вживанні це

слово скоротилось до *chap* “друг, хлопець”. У свою чергу, воно послужило джерелом прикметника *cheap*, яке появилось в XVI ст. Розношувач товарів називався в латинській теж *mango*. Звідси пішов давньоанглійський іменник *manĀere*, який зберігся у формі – *monger* у словах *fishmonger* “продавець риби”, *costermonger* “розношувач, яточник”, *ironmonger* “продавець залізних товарів”. Вже у XX ст. виник новий складений іменник *warmonger* “підбурювач до війни”.

Окремі запозичення позначали предмети домашнього побуту, прикраси, різні види одягу: *Lat. linum* (льон) > *OE linen*, також *line* “нитка”, *gimm* “дорогоцінний камінь”, *sponge* “зубка”. Серед запозичень також можна згадати назви тварин і птахів, у тому числі і міфологічні: *mule* “мул”, *dragon* “дракон”, *peacock* “навич”, *elephant* “слон”, *oyster* “устриця”, *ass* “віслик”, *turtle* “черепаха” [7, с. 74-77].

Те ж саме можна сказати про інше слово, яке прийнято вважати раннім запозиченням з латині – *wine*. Від римлян германці дізналися про невідомий для них раніше хмільний напій – *vīnum* (древні германці виготовляли з ячменю пиво, яке було слабкіше вина). Це латинське слово міцно ввійшло у всі германські мови, в давньоанглійській воно прийняло форму *win* > *wine*. Це слово, яке в латині звучить як *vīnum*, можна знайти майже в усій гілці германських мов: Gothic *wein*, Old Norse *vín*, Old High German, Old Saxon, Old Frisian, Old English *wīn*. Тоді як немає гарантії, що слово було запозичене в час, коли окремі германські мови повністю не відрізнялися один від одного, або кожна з цих мов завдячує латинській мові, або в більшості випадків перезапозичили від сусідніх германських мов. Поширеність терміну може означати ранність його запозичення. На відміну від слова *iron*, що відноситься до кельтської, запозичене слово *wine* показує дещо ранні контакти германських народів з південним населенням та культурами Європи. Незважаючи на це, деякі латинські запозичення в германських мовах, такі як *OE cāsere* = *emperor* (*Lat. caesar*) підтверджують, що римські ідеї управління вплинули на германські мовні групи [8, с. 104].

Також Тацит зазначає, що германські племена не вирощували дерев та не обробляли сади, але все ж вони мали бажання навчитися це робити, для цього вони запозичили такі слова – *apple, plum, pear*.

Юлій Цезар в “Записках о Галльської війні” писав, що з фруктів германцям були відомі лише яблука (це слово має в усіх германських мовах одну назву: нім. *Apfel*, швед. *apple*). Що стосується інших фруктів, а також овочів і деяких інших рослин, германці дізнались про них від римлян і запозичили їх латинські назви: *pear, cherry, beet, turnip, peas, radich, onion, pepper*, назви дерев: *pine, box-tree* та саме слово *plant*. За підрахунками мовознавців, у цей період було запозичено 136 назв рослин [7, с. 74-75].

Щодо кулінарного мистецтва, то воно прийшло з півночі Європи із Середземного моря: слово *kitchen* було запозичене з латині, а також *pepper, peas, mint(the herb), cheese, butter, kettle, dish* [8, с. 103]. Давні германці головним чином харчувалися молочними продуктами і м'ясом рогатої худоби, яку вони розводили. Проте вони не вміли готувати сир і масло. Цього вони навчились у римлян і відповідно в англійську мову проникли слова: *caseus- cheese, butyrum- butter*. Германці також познайомились і з місцем приготування продуктів: *Lat. coquina* (кухня) > *OE cuscene* > *kitchen*, *Lat. molina* (млин) > *OE mylen* > *mill* [7, с. 75-76].

Із лінгвістичної точки зору можна зробити висновок, що ранні германські мови, включаючи давньоанглійську, зазнали впливу не стільки за допомогою римського права, взірців порядку, скільки конкретним проявам римської цивілізації – доріг, будівництва, торгівлі, садівництва та їжі.

Важливо відзначити, що цими сферами у різні германські діалекти протягом континентального періоду були введені приблизно 170 лексичних одиниць [18, с. 57; 17, с. 271-277]. Приблизно третина з них стосувалась рослин чи тварин, п'ята частина – їжі, посудин та предметів домашнього вжитку, 12% – споруд та інших слів, пов'язаних з будівництвом, 9% – торговельної діяльності, приблизно 3% – позначали інші речі [13, с. 301-302; 18, с. 57; 10, р. 93].

Таблиця 1

Порівняльна таблиця сфер запозичень з латині в англосаксонські діалекти

Сфера	Латинська мова	Давньоанглійська мова	Англійська мова	
Рослини, тварини та сільське господарство	cēpe/cippus	ċipe/ ċipp	onion	
	menta	minte	mint	
	pisum	pēse, peose, pise	pea	
	piper	piper	pepper	
	planta		plante	plant
			plantian	to plant
Тварини, птахи, риби	cattus	catt(e)	cat	
	columbra (V.L.) columbula (L.)	culfer	dove	
	strūthio	strūta/ strȳte	ostrich	
	turtur	turtle,-a	turtle-dove	
	ostrea	ostre	oyster	
Їжа, напої, кулінарія	būtyrium	butere	butter	
	cāseus	ċēse, ċiese	cheese	
	pirum	pepe	pear	
	salmuria	sælmerige	brine	
	vīnum	wīn	wine	
Посуд	arca	earc(e)	chest, arc	
	benna	binn	manger, bin	
	calċ-em (L.) cuppa (V.L.)	ċelċ, cælic cupp(e)	cup	
	catellus (миска)	ċetel,	kettle	
	caŋċinus (блюдо)	ċetel, ċietel (чайник)		
	cochlear	cuculer	spoon	
	discus (диск, блюдо)	disċ (стіл, блюдо, миска)	dish, plate	
Побутові та інші практичні предмети	candēla	candel	candle	
	facula	fæcele	torch	
	fībula	fifele	buckle	
	fullo(with adaptation of the suffix)	fullere	fuller of cloth	
	mēsa (V.L.) mēnsa (L.)	mīse	table	
	spongea	spyngē	sponge	
Спорудження, будинки, міста	castra (pl. camp, воєнний лагєр)	ċeaster	city (Lancaster, Gloucester,	

Сфера	Латинська мова	Давньоанглійська мова	Англійська мова
			Manchester)
	claustrum (L.) clūstrum (V.L.)	clūstor	lock, barrier, enclosure
	casula	ċeosol	hut
	cocus, coquus	cōc	cook
	coquīna	cyċene	kitchen
Військова та юридична справа	ancora	āncor	anchor
	caesar	cāsere	emperor
	campus	camp	field, battle
		cempa	warrior, fighter
		campian	to fight
	carrūca	ċearrige, -uge	vehicle
insigillum	insigle	seal	
Торгівля, система вимірів	calx (вапно)	cealc	chalk
	caupō (innkeeper, wineseller, small tradesman- дрібний торговець)	ċēapian, ċtepan	to buy
		ċēap	goods, price, market
	caupōnāri	cēapian	bargain cheap
	caupones (утримувач таверни)	cēap (угода) cēapian (купляти)	cheap
	mangō (a dealer in slaves and other goods (wares))	mangian	to trade
		mangung	trade, commerce
		mangere	merchant, trader, monger
mangunghūs		shop	
Релігія	abbat-em	abbud	abbot
	discipulus	cnihht (boy, servant)	disciple of Christ
	missa	mæsse	mass
	monachus	munuc	monk
	monasterium	mynster	minster
Одяг, тканини	balteus	belt	belt
	bisaccium (sacc)	bisæcc	pocket
	camisia	ċemes	shirt
	fullō	fullere	fuller of cloth
	matta	matte, meatta	mat

V. – Classical Latin – латинська мова

V.L. – Vulgar Latin – народна (розмовна) латинська мова

M.E. – Modern English – сучасна англійська мова

> – developed into – розвинулось у

*Складено за: [1, с. 105; 2, с.74; 6, с. 181-184; 11, с. 215; 12, с. 302-304; 17, с. 281-286]

Порівнюючи розглянуті слова з більш пізніми запозиченнями, слід відмітити їхній конкретний повсякденний характер. Германські предки не були піддані впливу римської філософії, літератури та мистецтва. По рівню свого розвитку вони ще не могли сприяти цьому впливу та засвоїли лише назви предметів, які мали чисто практичне значення та були необхідні у побуті. У давній період запозичення іноземних слів проходило шляхом усного спілкування і латинські слова, сприйняті на слух, оформлялися по фонетичним нормам давньоанглійських діалектів і підпорядковувалися їхнім граматичним правилам. Вони повністю асимілювалися в англійській мові і вже в давній період ввійшли в його словниковий склад, переставши усвідомлюватися мовцями як чужі. Деякі з цих запозичень ввійшли в основний словниковий фонд англійської мови [7, с. 76-77].

Г. А. Васюченко зазначає, що вони підпорядковувалися граматичному порядку англійської мови, втративши ті граматичні форми, які їм були властиві в латинській мові, а також підпорядковувалися всім тим закономірним фонетичним змінам, які були в словах англійської мови протягом її історії. На відміну від Т. Кейбла, А. Бо та Д. Кастовського такі дослідники як Г. А. Васюченко, О. Г. Шевченко відносять запозичення на континенті та опосередковані латинські запозичення з мови кельтів, після кінця правління римлян на території Британії, до континентального періоду [2, с. 74].

Отже, словниковий склад давньоанглійської мови зосередив у собі достатню кількість лексичних одиниць латинського походження, що стало ґрунтом для подальших процесів запозичення з латинської мови під час наступних етапів розвитку англійської мови.

Причиною того, що латинь мала великий вплив на англосаксонську мову, було те, що римляни були завойовниками, а не завойованими, тобто перебували на вищому щаблі суспільного і культурного розвитку.

Завдяки запозиченням склад давньоанглійської безсумнівно збагатився. Це стало можливим завдяки тому, що він засвоїв іншомовні елементи, увібравши в себе все цінне і необхідне. Словниковий склад давньоанглійських діалектів континентального періоду відображає лексичний склад мови германських племен та історію становлення і розвитку англійської мови, як такої; історію народу, який був носієм цієї мови; економічні, політичні та соціокультурні зв'язки англосаксонських (германських) племен з римлянами на континенті. На основі даних нашого дослідження щодо словникового складу давньоанглійської мови ми встановили найдавніші культурні та політичні зв'язки цих народів. Запозичення лексики є наслідком зближення націй на ґрунті економічних, політичних, наукових інтересів та міждержавних культурних зв'язків. Прикладом цього можуть бути численні латинські запозичення. Римська цивілізація була основною причиною латинських запозичень спочатку на континенті серед германських діалектів, а згодом і на території Британії, на якій германські племена згодом оселилися. Основним джерелом запозичень була розмовна народна латина, оскільки більшість людей були недосвідченими та письмо не було розвинуте на високому рівні. Це стало поштовхом до запозичень шляхом усного спілкування протягом континентального періоду. Сприйняті на слух латинські слова з часом підпадали під фонетичні норми давньоанглійських діалектів і підпорядковувалися їхнім граматичним правилам. Пройшовши процеси асиміляції в англійській мові і ввійшовши в словниковий склад, запозичені слова вже не усвідомлювалися мовцями як чужі. Аналіз латинських запозичень з погляду асиміляції дає нам можливість побачити, що англійська мова запозичувала слова не пасивно. Вона відбирала ті слова, які були їй потрібними та витісняла ті, що були зайвими та не сприяли збагаченню

мови. Всі латинські запозичення континентального періоду можна класифікувати відповідно до певних сфер життєдіяльності римлян та германських племен: садівництво, тваринництво, їжа, посуд, предмети домашнього вжитку, будівництво, військова справа, торгівля, релігія, одяг та медицина. Отже, лексичні одиниці латинського походження континентального періоду відігравали важливу роль у збагаченні словникового складу германських діалектів, а згодом і у процесі становлення і розвитку давньоанглійської мови. Вони стали основою та стимулом для подальших процесів запозичення з латині протягом давнього періоду розвитку англійської мови – під час періоду заселення германських племен території Британії та протягом християнізації населення.

Л і т е р а т у р а :

1. *Аракин В. Д.* Очерки по истории английского языка: пособие для преподавателей английского языка / В. Д. Аракин. – М. : Учпедгиз, 1955. – 345 с.
2. *Васюченко Г. А.* Історія англійської мови / Г. А. Васюченко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДАУБП, 2001. – 214 с.
3. *Иванова И. П.* История английского языка / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян. – М. : Высшая школа, 1976. – 319 с.
4. *Костомаров В. Г.* Языковой вкус эпохи: из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В. Г. Костомаров. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 248 с.
5. *Пауль Г.* Принципы истории языка / Г. Пауль. – М. : Иностран. л-ра, 1960. – 499 с.
6. *Смирницкий А. И.* Древнеанглийский язык / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1955. – 319 с.
7. *Шевченко О. Г.* Древнеанглийский язык : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений, обучающихся по спец. подготовки дипломированных специалистов “Иностранный язык”; Камчатский гос. педагогический ун-т. – 2-е изд., перераб. и доп. / О. Г. Шевченко. – Петропавловск-Камчатский : Изд-во Камчатского гос. педагогического ун-та, 2001. – 144 с.
8. *Barber C.* The English language: A historical introduction. 2 nd edn. / C. Barber, L. C. Beal, Ph. A. Shaw. – New York : Cambridge University Press, 2009. – 306 p.
9. *Baugh A. C.* A History of the English Language, 6 th edn. / Baugh A. C. and Cable T. – London and New York : Routledge, 2013. – 446 p.
10. *Gelderen E.* A History of the English Language. – Amsterdam / E. Gelderen. – Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. – 334 p.
11. *Hogg R. M.* A History of the English language / Hogg R. M. and Denison D. (eds.). – New York : Cambridge University Press, 2006. – 495 p.
12. *Hogg R. M.* The Cambridge History of the English Language, Vol. 1: The Beginning to 1066 / R. M. Hogg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 588 p.
13. *Kastovsky D.* Semantics and vocabulary. In: Richard M. Hogg (Ed.): The Cambridge History of the English Language. Volume 1. From the beginning to 1066 / D. Kastovsky. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 290-407.
14. *Lerer S.* Inventing English: A Portable History of the Language / S. Lerer. – New York Chichester, West Sussex : Columbia University Press, 2007. – 305 p.
15. *Mugglestone L.* The Oxford History of English / L. Mugglestone. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 485 p.
16. *Scheler M.* Der englische Wortschatz (Grundlagen der Anglistik und Amerikanistik. Band 9) / M. Scheler. – Berlin: Schmidt, 1977. – 177 p.
17. *Serjeantson M. S.* A History of Foreign Words in English / M. S. Serjeantson. – New York : Published by E. P. Dutton & Co., 1936. – 364 p.
18. *Williams J. M.* Origins of the English Language. A Social and Linguistic History / J. M. Williams. – New York : Free Press, 1975. – 422 p.

Куца О. В. Латинские заимствования континентального периода в древнеанглийском языке.

В статье рассмотрено влияние латинского языка на процесс развития англосаксонских (германских) диалектов, становление древнеанглийского языка и формирование его лексики, проанализированы средства и условия проникновения лексических единиц латинского происхождения в древнеанглийский язык. Выявлено исторические, культурные и социальные факторы, которые способствовали появлению латинских заимствований.

Ключевые слова: латинские заимствования, словарный состав языка, древнеанглийский (англосаксонский) язык, германские (англосаксонские) диалекты, романизация, народная и классическая латынь.

Kutsa O. V. Latin borrowings during the continental period in Old English.

The article deals with the influence of Latin language on the development of Anglo-Saxon (Germanic) dialects, becoming and formation of its vocabulary. The means and conditions of penetration of Latin borrowings in Old English language are analysed. The historical, cultural and social factors that contributed to the emergence of Latin borrowings are described.

Keywords: latin borrowings, vocabulary of a language, Old English (Anglo-Saxon) language, Germanic (Anglo-Saxon) dialects, Romanization, Vulgar and Classic Latin.

Куцак Г. М.

Донбаський державний педагогічний університет

ВЗАЄМОЗУМОВЛЕНІСТЬ ОНОМАСІОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР У ТЕКСТІ

У статті порушено проблему взаємозв'язку ономаціологічних структур у межах тексту (представлено найтиповіші для української мови випадки). До уваги взято ономаціологічні структури похідних одиниць з однаковою ономаціологічною базою чи спільною ономаціологічною ознакою. Простежено специфіку впливу комплексної дії ономаціологічних структур на семантику (зміст) тексту.

Ключові слова: ономаціологічна структура, ономаціологічна база, ономаціологічна ознака, внутрішня форма слова, текст.

Будь-яка мовна одиниця спрямована в мовлення, певний контекст. Саме в ньому можна простежити номінативний потенціал похідних одиниць, механізм породження нових назв. Текст як сукупність структурних елементів різних рівнів мови давно зацікавив лінгвістів. Намагаючись виявити взаємозв'язок і взаємозумовленість цих елементів, учені досліджували специфіку передачі в тексті модально-часових ознак об'єктивної дійсності, засоби вираження в ньому темо-рематичних особливостей та способи досягнення семантичної компресії інформації, типи номінації в тексті, когнітивно-ономаціологічний аспект тексту тощо (О. О. Потебня, І. Р. Гальперін, Т. М. Ніколаєва, Л. В. Сахарний, О. С. Кубрякова, Н. Д. Арутюнова, О. О. Селіванова та ін.). Серед порушених проблем цілком логічно постало питання зв'язку словотворення з текстотворенням, потенціалу похідних одиниць і словотворчих засобів щодо структурування та функціонування тексту (О. А. Земська, О. Б. Грещук). За твердженням мовознавців, одиниці словотвору виконують текстотвірні функції, пов'язані з цілісністю тексту, а також із його виділенням, експресивізацією [3; 2].

Інтеріоризуючи об'єктивну дійсність, мовці використовують різні засоби номінації. Найпродуктивнішими з-поміж номінативних одиниць є похідні слова. Потрапляючи в певний контекст (текст), вони синтагмізуються ("синтагмізація передбачає входження одиниць у мовленнєвий потік, текст, дискурс" [7, с. 108]) і,